

Король Д. О.

ФАТАЛЬНІ ЖІНОЧІ ПЕРСОНАЖІ В ЕДДИЧНІЙ МІФОЛОГІЇ

Статтю присвячено огляду жіночих персонажів еддичної традиції давньої Скандинавії, які відзначаються своїм фатальним впливом на долю інших персонажів чи свого оточення. Аналізується ставлення до Смерті та її жіночих «агентів» у світоглядній традиції північно-західної Європи, проводяться паралелі з кельтською епікою.

Увагу багатьох дослідників привертає тематика смерті в світогляді різних людностей світу. Як у синхронному, так і в діахронному аспекті. Адже й сама ця сфера вражає своєю глибиною та універсальністю, неосаяністю та впливовістю на нашу повсякденність.

З іншого боку, не можна зводити цей концепт лише до філософської сфери. Адже це і проблематика вивчення релігійного світогляду, який стосовно стародавніх суспільств вимагає неодмінного залучення даних з міфології, етнографії, історії, лінгвістики, археології тощо. Світоглядні конструкти так чи інакше можна розглядати в будь-яких пам'ятках будь-якої сфери життя давньої людності. Втім, доводиться обережно поєднувати компаративний метод та структурно-типологічний, інтерпретацію з реконструкцією. Саме такі спроби привертають нашу увагу до цієї тематики і її полідисциплінарного дослідження.

Не менш цікавий і тендерний аспект даного дослідження. У статті розглядаються саме жіночі персонажі еддичної традиції давніх північних германців, зокрема жіночі персонажі, яким властива «природна» фатальність, «природна» приреченість нести в собі смерть. Навіть самою своєю зв'язаністю з тим чи іншим персонажем. Ось чому особливу увагу приділено таким колективним образам, як валькірії, і таким жіночим божествам, як Фрейя та Фрігт.

Дослідження базується на таких джерелах, як «Старша Едда» (або ж «Поетична», за західною термінологією) та «Молодша ["Прозова"] Едда» Сноррі Стурлусона [1]. Тож підхід у нашому випадку буде переважно міфоаналітичний.

Стосовно історіографії щодо даного питання, то ми можемо назвати такі видання, як збірки статей «Представления о смерти и локализация иного мира у древних кельтов и германцев» та «Эпос Северной Европы. Пути эволюции» [2], два останні випуски з серії «Скандинавские языки», а також «Атлантика» [3] (на всі конкретні статті зі збірок посилання див. далі). Без сумніву, не можна залишити поза увагою працю М. І. Стеблін-Каменського «Миф» [4], а також праці англійської дослідниці Х. Р. Еліс-Девідсон [5].

Детальніші посилання на джерела ми робитимемо по ходу викладення матеріалу.

Наша мета - підтвердити існування жіночих персонажів еддичної традиції, позначених «кодом фатальності», та простежити функціонування цього коду, підкріпивши спостереження еддичною сюжетикою. Також цікаво простежити відмінності в цьому коді стосовно протяжності давньогерманського ареалу (взаємовіднесеність англосаксонської та давньоісландської традиції тощо) і співвіднести деталі зазначеного коду з традицією сусідніх з германцями народів.

Втім, за браком місця ми змушені заторкнути лише ірландську епіку, та й то лише побіжно, задля порівняльної типології. Власне, з цього ми й почнемо наш огляд. З одного боку - задля наочності у виділенні еддичної специфіки, а з іншого - не в останню чергу через те, що фіксація давньоірландської міфоепічної спадщини відбулася раніше за давньоскандинавську.

Так, для кельтської традиції загалом є справдливим твердження, що (принаймні в ірланд-

ських скелах) практично всі жіночі образи пов'язані з Потойбіччям [6]. Навіть коли говориться про смертних батьків та родичів цієї героїні. Інші ж жіночі персонажі виступають або *сідами* (мешканцями Чарівних Пагорбів, нащадками божественного населення Ірландії), або прибульцями із Заокраїнних Островів, що разом з пагорбами-сідами є однаковою мірою локусами Потойбіччя. Стандартна сюжетика, пов'язана з ними:

1) Героїня чарівної природи закохується в героя, часто - одружується, а надалі силами своїх чар закохує в себе іншого (часто дуже молодого) героя, через що спалахує сварка чоловіків-конкурентів, яка завершується загибеллю принаймні одного з них [7]; інколи ж через це розгортається справжня війна.

2) Героїня з Потойбіччя має таку владу над героєм, що він відмовляється від усього, що було йому близьке, і вирушає до неї у її світ (спускається до сіду, пливе до Островів, їде до Тір-на-Н'Ог тощо) [8].

3) Героїня лишається жити зі своїм обранцем у цьому світі, але, будучи жінкою-сідою, не може не застосовувати до нього свої чари-морок. Вона буквально годує його міражами і виснажує його тілесно й духовно. Зрештою, вона прирікає його на страшну смерть через порушення гейсу [9].

4) Взагалі, чарівні жіночі персонажі, які домагаються порушення героєм свого фатального гейсу, можуть бути виділені в окрему категорію [10].

Цей список є далеко не повним, але тут викладено базові моменти, які виявляють фатальність таких контактів для героїв.

У більш рідкісних випадках героєм оповіді зустрічається одна з двох богинь війни - Бадб чи Морріган (обидві з Племен Богині Дану) [11]. Вони являються у жадливій символіці, передрікаючи комусь із героїв (а інколи й усім) загибель. Іноді це ворона чи крук великих розмірів, іноді - страшна жінка у закривавленому вбранні, іноді - діва, що стоїть на міліні водойми та полоше скривавлену сорочку, так що вода у водоймі стає червона, а інколи - миє закривавлену колісницю, часто таку ж саму, як у героя оповіді. Така зустріч сприймалась як знамення смерті навіть самими персонажами оповіді. Детально про ці випадки та деякі інші знамення смерті можна прочитати у відповідних статтях Т. А. Михайлової та Н. А. Ніколаєвої [12].

Загалом, означені богині війни кельтської традиції згадуються подекуди і в контексті давньоскандинавського світогляду. Зокрема, Хільда Елліс-Девідсон зазначає їх безпосередній зв'язок

з германо-скандинавським образом валькірій [13]. Валькірії ж, хоч і не лише вони, безпосередньо пов'язані з темою нашого дослідження.

Фатальність, рух до приреченості, починаючи від втрати «золотого віку» і до самого Рагнарьоку, пролягає «червоною стрічкою» по міфологічній традиції скандинавів. Проте подекуди події чи агенти спілкування дійових осіб, що згодом призводять до їх трагічного кінця, вкладаються у цікаву схематику. Саме її ми і спробуємо відстежити у нашій роботі на матеріалі міфологічних та героїчних пісень «Старшої Едди» та «Прозової Едди» (за західною термінологією) Сноррі Стурлусона, що також входить до едичної традиції.

Якщо звертатися до міфологічних пісень едичного циклу, то передусім слід згадати есхатологічний мотив смерті Бальдра.

Між іншим, навіть Локі, який і був основною причиною як загибелі Бальдра, так і «гарантом» його неповернення з Хель, обидва рази приймав саме жіночу подобу. Проте основними агентами у його долі лишаються Фрігг та Хель.

Фрігг намагалась механістичним чином «створити долю» своєму синові, та лише прискорила прихід його смерті. Чи була в цьому випадковість? Подальший аналіз покаже нам ймовірну відповідь.

Так само й Хель. Будучи хтонічним чудовиськом і дитиною Локі, вона за словом Одіна «править дев'ятьма світами», і навіть воля богів не може їй диктувати. Проте сам Один і його супутниця є божествами Смерті. Їх зв'язок із Хель не є випадковістю. І якщо дослідники часто посилаються на «одінічні» ритуальні сюжети загибелі того чи іншого героя, то чи не можна окремо розглядати і «фріастичні»? Для цього нам доведеться детальніше розглянути сюжетіку героїчних пісень. Саме там є потрібні відсилки, які можуть дати ключ до подальшого розуміння.

Нарешті, важливим постає мотив «трьох дів з Йотунгейму», що прийшли до асів у прадавні часи і тим самим поклали кінець «золотому віку». Є підстави вважати, що це є не хто інші, як три *норни* - богині Долі з-під ясеня Ігтдрасіль [14]. Це доволі могутні сили (напр., пор. у «*Промовах Гамдіра*», 30).

Доля - могутня сила в традиції скандинавів. Герої едичних пісень говорять: «*Munat scöpot vinna*» - «Долі не здолати». «*Noma dam*» - «винок норн», нездоланий переважно навіть для богів [15].

Загалом норн не дарма зіставляють із валькіріями. Останні також є богинями долі. Проте

якщо норни *прядуть* ниті долі у прядиві [життєвого шляху], то валькірії *тчуть* з того прядива тканину [завершення долі] та по тому розривають [=смерть?] [16]. Норни не впливають на долю тимчасового, але від їх виroku залежить подальше існування.

Саме з «виροком норн» має пов'язуватись поняття «*feigd*» - «приреченість, нездоланна смерть [переважно через мимовільне порушення певних клятв чи заборон [17]]». Та, як видається, для світу богів це є вельми важливий концепт. Та ж сама *Völuspá* («*Пророкування вольви*») змальовує нам перехід від упорядкованої циклічності доби першотворіння до хаотичної кінцевості, з характерним подальшим рухом до руйнації (детальніше можна прочитати про це в коментарі до цього твору О. А. Смирницької [18]).

Якщо у міфах про героїв норни згадуються лише вряди-годи, уривчасто, їх овіює таємниця і загрозна загадковість, то валькірії часто виступають головними дійовими особами. І це не дарма, адже саме норни, космічні Пряхи, прядуть нитку людської долі, лишаючись поза подіями. Тому, хто вершить майбутнє, немає місця в теперішньому. «Так присудили норни», - кажуть герої у скрутні хвилини...

Валькірії - інша річ. На їхньому образі зупинимось докладніше. Пильну увагу цій категорії міфологічних персонажів присвятили свого часу чимало дослідників. Це і К. Донах'ю, і М. І. Стеблін-Каменський, і К. Кловер та ін. [19]... Ми ж звернемося до оцінки таких сучасних російських дослідниць, як Н. А. Ганіна, Н. Ю. Гвоздецька і такої відомої особистості в британській германістиці, як Хільда Родерік Елліс-Девідсон.

* * *

Отже, за загальним трактуванням значення цього міфоніму, він позначає «*ту, що обирає загиблих*». «Загіблі» (*valr*) - це переважно ті, хто поліг у битві. А «вибір» (*kiösa*) у даному випадку взагалі багатошаровий - це і «відбирання», і «підбирання», і «призначання» (як «місць на бенкеті», так *участі, долі* тощо) [20].

Власне, можна виділити дві основні сфери дій, пов'язаних з валькіріями:

- 1) участь у кривавій битві та вирішення долі тих, хто має загинути;
- 2) привітання священним питвом новоприбулого ейнгерія у потойбічне царство героїв - Вальгаллу (де валькірії беруть участь у бенкетуванні, прислугуюючи загіблим героям).

Якщо взяти другу сферу, то тут картини смерті та посмертя постають доволі величними. Фактично, тут можна вбачати такі основні рушійні

моменти: **битва - кров - доля - смерть - «шлях у Потойбіччя» - священне питво - бенкет/тризна**. Характерним чином ланцюг перетворюється у спіраль, а надалі взагалі замикається. Тобто, відбенкетувавши в Одіна, загіблі вирушають на світанку на поле біля Вальгалли зі зброєю в руках і розпочинають битву знову, щоразу наново вмираючи. На заході сонця їх знову будить Одін, і вони рушають до зали бенкетувати. І так повторюватиметься до самого часу «загибелі Богів».

При цьому, як бачимо, бенкет знову переходить у битву (також бенкет для круків та вовків); священне питво, яким частують ейнгерія, зіставляється із кров'ю на полі бою (також питвом - для тих самих круків), а дорога до посмертного існування передбачена долею, яку *присуджують, призначають* герою валькірії. Ну а смерть є своєрідним замком, вузлом цієї петлі. Вся ж вона, у свою чергу, проникнута, за загальним трактуванням, «однічною» символікою.

Варто відзначити, що якщо перша сфера представлена переважно у епіці, то другу сферу ми можемо побачити наочно з-поміж пам'яток стародавнього мистецтва вікінгів VII-XI ст. Це і металеві ювелірні вироби, і поминальні камені острова Готланд [21].

Так, однією з доволі типових сюжетних сцен на готландських каменях є «Привітання Героя» - вважається, що тут в особі вершника постає героїзований померлий. Через жертву-смерть та долучання до священної богині Потойбіччя колишній смертний герой перетворюється на героя священного - в едичній традиції, відповідно, в ейнгерія у війську Одіна, відтепер - його батька та государя. Загалом цій посмертній ініціації можна присвятити окреме дослідження, та за браком місця ми не маємо змоги це зробити.

Тепер варто розглянути детальніше опис валькірій в епіці.

Найшляхетнішу подобу мають валькірії з «*Пісні про Вьолунда*» - діви-лебіді. Там фігурує мотив одруження через викрадання чарівного вбрання.

У циклі про Хельгі валькірії виконують функції охоронительок-берегинь героя. Так, у «*Пісні Валькірій*» (6) говориться: «.. Ми збережемо / життя їх керманіча, / бо ж ми обираємо, / хто мусить полягти» [22].

Тобто можна думати, що валькірії подекуди могли *самі* вирішувати, хто має загинути в битві, а натомість врятувати свого «фаворита». Та, по-перше, з циклу про Сігурда ми знаємо історію валькірії (Сігрдріва/Брюнгільд), яка зробила таке всупереч слову Одіна, за що її було позбавлено рангу валькірії, і вона «мусила одружитися», щоб знову стати простою смертною [23].

А по-друге, *навіть заступництво валькірії не рятувало від злої вдачі того, з ким спліталась її доля*. Саме це і є основним акцентом нашого заглиблення в образ валькірії в контексті даного дослідження.

Втім, «героїчна шляхетність» цих персонажів – явище пізніше. Так, згідно з англосаксонськими джерелами, терміном «валькірія» позначали божество війни Белону, а також античних фурій та еріній і навіть Медузу Горгону [24]. Епічні терміни *wǣlcyrige* та *walceasige* належать в англосаксонській традиції до позначення відьом та круків. Самі слова на «*wail-*» позначають різноманітні хтонічні, негативні, загрозливі аспекти [25].

«Уявляється, що для західногерманської [традиції].- Д. К] є більш актуальним зв'язок валькірії (могутнього, жажливого, непомірного, іншорозміщеного (ворожого щодо світу людей/людиної агенсу) зі смертю, аніж з позитивно усвідомлюваним та бажаним обранням-випробовуванням героя. Найвірогідніше, західногерманський та скандинавський валькіричний міф співвідноситься як архаїка та класика язичницької традиції» [26].

Проте ми маємо чимало відсилань і в едичній епіці, які розвінчують «шляхетність» служниць Одіна. Більше того, подекуди термін «валькірія» виступає лайкою у вустах героїв! Звідки такий парадокс? Що криється за цим образом і як він може пояснити згадані фатальні впливи декотрих богинь?

Н. Ю. Гвоздецька підкреслила виразність тенденції: валькірія несе смерть самою своєю сутністю. Дослідниця пише: «Зерном образу, на нашу думку, лишається уявлення про обрання долі, точніше, магічне передвизначення смерті того, з ким входить у контакт істота, включена до розряду *valkyria*...» А «діва, що на початку виступає помічницею героя, зрештою виявляється його згубницею незалежно від власної волі, а лишень через її належність до категорії *valkyria*...» [27].

Приклади з героїчних едичних пісень лише підтверджують це. Приміром, про Брюнгільд казали таке: «... Для всіх ти ненависна! / Бо ж ти винуватиця смерті героїв! /.. хвилям підвладна долі лихої... / Героям приносиш ти лише загибель!» («Друга пісня про Гудрун»(24) «...У матері злою вона народилася, / була народжена лихо чинити, / Чимало людей у біду повергаючи!» («Коротка пісня про Сігурда»(45). Втім, і Гудрун несе виразні валькіричні риси.

І щоразу в піснях, де фігурують як ці персонажі, так і інші валькірії, неодмінно буде наяв-

ною певна смертоносність, яку вони поширюють на всіх, кого «обирають», - навіть коли це «протеже» чи навіть коханий.

Вьолунда захопили в полон і ледь не замучили. Він зміг помститися та втекти лише тому, що сам був надприродною істотою (його епітет «князь альвів», а сам він літав).

Хельгі тричі вбивали, незважаючи на всі потуги коханої захистити його. Навпаки, вона ніби накликає на нього небезпеку самим своїм втручанням. Більше того, сам Хельгі це розуміє: «...Не відвернула, / отже, ти вбивства - / було тобі так / наврочено долею... / Втішся-но, Сігун, / ти стала нам Хільд / Долі героям вже не здолати...» («Друга пісня про Хельгі Гундінгавбвицю» (28-29).

Тут іде відсилання до відомого архаїчного мотиву про Хільд та битву Х'яднінгів, коли жінка [валькірія?] своїм чародійством змусила свого батька та нареченого з усіма їхніми військами битися вічно, щоразу вмираючи та воскресючи для нової сутички. Фактично - це «земне» відображення участі ейнгеріїв. У даному випадку це натяк на долю Хільд приректи своїх рідних на смерть.

Разом з тим, дані мотиви доречно порівняти зі згаданим міфом про *Sin* та короля *Muyrhertha*. В обох традиціях жіночий надприродний персонаж відчуває до героя справжнє кохання, але за самою своєю природою губить його.

Брюнгільд кохає Сігурда, але прирікає його на смерть. Так само й Гудрун прирекла на смерть своїх дітей, другого чоловіка (а можливо, й першого!), а також, за деякими прочитаннями, і власних братів.

Сцена в палатах Атлі після загибелі Гуннара та Хьогні є, фактично, вивертанням сакральної посвяти в ейнгерії та небесного бенкету [28]: спершу Гудрун вітає Атлі келихом - сцена «обирання»; надалі йде жертва - Гудрун нищить своє та Атлі потомство і робить зі своїх синів страви, якими годує Атлі та його воїнів, - антитризна, бенкет Одіна у хтонічній манері. Усе це вона робить з валькіричною шаленістю та безжалісністю... Фіналом постають палаючі палати Атлі з ним самим та всіма його людьми - фактичне поховання конунга зі слугами за обрядом тілоспалення.

За одними трактуваннями та ж сама Гудрун, діючи поза мораллю, «виросувала свою долю», рухаючись назустріч власній смерті, за іншими її вчинки - релікт ритуальних жертвопринесень [29]. Втім, для нас усе-таки лишається показовою найперша закономірність: фатальна вдача. «...Крізь образ безстрашної воїтельки знов проглядає хтонічне чудовисько, що прагне смерті усіх, хто стикається з ним...» [30].

Хтонічними є такі едичні жіночі персонажі, як Фен'я та Мен'я - дві войовниці-велетки, що намололи конунгу Фроді не лише мир, добробут та багатство, а й вороже військо, яке принесло йому поразку і загибель. При цьому в текстах щодо них неодноразово вживаються епітети, які загалом стосуються переважно саме валькірій. І навпаки, декотрі оповіді про валькірій своїми відсиленнями та епітетами змальовують нам моторошних войовниць, які намелюють герою його кончину [31].

Особливо страхітливими постають валькірії з «*Саги про Н'яля*»: вони літають над битвою і тчуть «полотнище війни». Їх верстат зроблено зі стріл та списів, волокна - людські нутроші, а важки - черепа. Їх супроводжує буря і «скривавлене небо». Вони радіють з крові та смерті. Ця радість буде згодом характерною рисою й згаданих Брюнґільд та Гудрун.

Тут доречно згадати й вищеописаних Бодб та Морріган кельтської традиції. К. Донах'ю вважає, що за доби кельто-германських контактів римського часу в обох етнокультурних спільнотах побутувало уявлення про образ жорстоких духів битви, пов'язаних з божеством війни [32].

* * *

Загалом же, повертаючись до космогонічних міфів, можна оцінити сюжети про Фрігг та Фрейю під новим кутом зору. Якщо прийняти версію, що ванічна богиня краси, родючості та обрядової магії *сейд* Фрейя перебрала (за фіксацією едичних пісень) на себе функції Фрігг як дружини Одіна, то на перший план виходить первісна роль

Фрігг як Верховної Валькірії, співвласниці Фолькванга та Хлідск'яльва.

Тоді її втручання у долю сина (Бальдра) не могло не бути фатальним - вона намагалась уберегти його від небезпеки та ніби навмисне прискорила своїм втручанням трагічну розв'язку. Цей вплив вона мала передати й валькіріям, як своїм служницям. Але й сама Фрігг-Фрейя, виступаючи покровителькою тих чи інших конунгів, згідно з «*Хеймскрінґлоу*» та іншими джерелами, часто ніби прискорювала їхню загибель (та це, до речі, властиво й Одіну). Фактично, можна сказати, що всі вони мимоволі «затягують» смертних у те чи інше царство смерті - залежно від того, хто як помре і чи був за життя клятвopушником, чи ні.

Але і Фрейя як ванічне божество не дарма інколи зіставляється з Гульвейг. Вона привнесла у впорядковане середовище першого поселення асів певний розлад, що й підштовхнуло їх до першого вбивства - першої війни - клятвopушництва [33]. Ну а все це в сумі дало їм рух до їхнього «фатуму» - *Ragnarök*.

Отже, як бачимо, зауважена закономірність дійсно постає перед нами «кодом фатальності», що пронизує едичну міфопоетичну традицію (на що деякі дослідники вже звертали увагу, проте з інших позицій та дещо в іншій системі координат). У нашій роботі ми заторкнули лише жіночих персонажів, причетних до нього, та й то недостатньо об'ємно (за браком місця). Втім, подальші дослідження дадуть нам змогу заглибитись у ці світоглядні підвалини та виокремити інші коди (зокрема й пов'язані зі смертю).

1. *Старшая Эдда* / Пер. А. С. Корсуна. - Л.: Лит. памятники, 1963. - 259 с.; *Младшая Эдда* / Пер. О. С. Смирницкой. - Л.: Лит. памятники, 1970 (малый формат). - 256 с.
2. Представления о смерти и локализация Иного мира у древних кельтов и германцев. - М.: Языки славянской культуры, 2002. - 464 с.; Эпос Северной Европы. Пути эволюции. - М.: Изд-во МГУ, 1989. - 176 с.
3. Скандинавские языки. Диакрония и синхрония. - М.: РГГУ, 1999. - Вып. 4. - 404 с. / 2001 - Вып. 5. - 383 с.; Атлантика. Записки по исторической поэтике. - М.: Изд-во МГУ, 1999. - Вып. IV.
4. *Стеблин-Каменский М. И.* Миф. - Л.: Наука, 1976. - 104 с.
5. *Ellis-Davidson, H. R.* Gods and Myths of Northern Europe 12nd edition. - L.: Penguin Books, 1990. - 256 p.; *Ellis-Davidson, H. R.* Roles of the Northern Goddess. - L.&N.Y., 1998. - 212 p.
6. *Шабалов С.* Примечания II Лики Ирландии. - М.-Спб.: Летний Сад. - С. 27, 212; *Рус А., Рус Б.* Наследие кельтов = Celtic Heritage: Древняя традиция в Ирландии и Уэльсе / Пер. с англ. Т. Михайловой. - М.: Энигма, 1999. - С. 315.
7. По-перше, це численні «Сватання». По-друге - сага «*Турбота про Конала Кернаха*» (реліктом можна назвати «*Пригоду Арта, сина Конна*», проте там усе завершується доволі мирно).
8. Порівн. саги з циклу Фенніїв (особливо оповідь про Ойсіна у «Зачарованій Землі»), а також «*Пригоду Конли Червоного*» та деякі інші.

9. Сін із саги «*Смерть Муірхертаха, сина Ерк*».
10. Скажімо, сага «*Смерть Кухуліна*».
11. Первісно богинь було три, але Маха загинула в битві біля Маг Туїред. Хоча відомі оповіді про інших трьох Мах, які мають бути реінкарнацією колишньої богині. Усі вони однаковою мірою наділені войовничо-смертоносною символікою.
12. *Михайлова Т. А.* Знаменія смерті в кельтській епічній та фольклорній традиції // Представлення о смерти и локализация Иного мира у древних кельтов и германцев. - М.: Языки славянской культуры, 2002. - С. 253-314; *Михайлова Т. А., Николаева Н. А.* Номинация смерти в гойдельских языках: к проблеме реконструкции кельтской эсхатологии // Вопросы языкознания. - М.: Изд-во МГУ, 1998. - № 1.
13. *Ellis-Davidson, H. R.* Gods and Myths of Northern Europe 12nd edition. - L.: Penguin Books, 1990. - P. 65.
14. *Смирницкая О. А.* Прорицание вельвы: заметки к семинару по исторической поэтике // Атлантика. - Вып. IV. - С. 194.
15. *Мелетинский Е. М.* «Норны» // Мифы народов мира. - М.: Олимп, 1997. - Т. 2.
16. *Гвоздецкая Н. Ю.* Valkyria в «Старшей Эдде»: имя и образ (опыт текстоцентрического анализа) // Скандинавские языки. Диакрония и синхрония. - М.: РГГУ, 2001. - Вып. 5. - С. 180-181.
17. Втім, як ми бачимо з героїчної епіки, коли герой усвідомлює свою приреченість, він, навпаки, ніби наближує трагіч-

- ну розв'язку. Детальніше див.: *Гуревич А. Я.* О природе героического в поэзии германских народов II «Эдда» и сага.- М.: Наука, 1979.-С. 25-55.
18. *Смирницкая О. А.* Вказ. праця.- С. 181-208.
 19. *Donahue, C.* The Valkyries and the Irish War-Goddesses II Publications of the Modern Language Association (Baltimore), 56, 1941.; *Steblin-Kamenskij M. I.* Valkyries and Heroes II Arkiv fin: Fordisk Filologi. 1982. vol. 97.- P. 81-93.; *Clover C J.* Maiden Warriors and Other Sons II Journal of English and Germanic Philology (JEGP), 85 (1986).- P. 35^19.
 20. *Гвоздецкая Н. Ю.* Вказ. праця.- С. 174-176.
 21. *Лебедев Г. С.* Эпоха викингов в Северной Европе: (Историко-археологические очерки).-Л.: Наука, 1985.-С. 150-151; *Racz Istvan.* A vikingek öroksege.- Kotesterv.- 1983.; *Нюлен Эрик.* Поминальные камни Готланда // Сокровища викингов.-Л.: Эрмитаж, 1979.-С. 10-15.
 22. Переклад наведених строф з канонічних пісень героїчного циклу «Старшої Едди» українською мовою здійснено автором з російського літературного перекладу А. Корсуна (*Старшая Эдда I* Пер. А. С. Корсуна.- Л.: Лит. памятники, 1963.-259 с).
 23. Н. Ю. Гвоздецка підмічає відсилання щодо «одружених» валькірій та пояснює причину лише тим, що «...в усіх цих випадках ім'я valkyria позначає не більше ніж різновид за-
нять коханих трьох Хельгі...» Втім, доцільно наголосити на більшій значущості виразу «вийти заміж»: не просто «одружитися», а стати *матір'ю*, матроною біля домашнього вогнища. І, вірогідно, не останню роль у втраті чарівних здібностей валькірії відіграла *втрата цноти*, що має широкі паралелі у віруваннях про відьом та чаклунок у багатьох культурах (і за європейського Середньовіччя зокрема).
 24. *Ellis-Davidson H. R.* Вказ. праця.- Р. 62; *Ганина Н. А.* Вказ. праця.- С. 206.
 25. *Гвоздецкая Н. Ю.* Вказ. праця.- С 177; *Ганина Н. А.* Вказ. праця.-С 210.
 26. *Ганина Н. А.* Там само.
 27. *Гвоздецкая Н. Ю.* Вказ. праця.- С 184.
 28. *Смирницкая О. А.* Комментарий к «Гренландской Песни об Атли» II Эпос Северной Европы. Пути эволюции.-М.: Изд-во МГУ, 1989.-С. 173-175.
 29. *Гуревич А. Я.* Вказ. праця.- С. 52-54.
 30. *Гвоздецкая Н. Ю.* Вказ. праця.- С. 195.
 31. Там само.-С. 189.
 32. *Donahue, C.* The Valkyries and the Irish War-Goddesses II Publications of the Modern Language Association (Baltimore), 56, 1941 (цит. за *Ellis-Davidson H. R.* Op. cit - P. 65).
 33. *Смирницкая О. А.* Прорицание вельвы: заметки к семинару по исторической поэтике // Атлантика.- Вып. IV.- С. 199-200.

D. Komi

THE FATAL FEMININE CHARACTERS OF THE EDDIC MYTHOLOGY

The work is dedicated to the review of the feminine characters of the Eddie tradition of Old Scandinavia; those who are known with their fatal influence on the others' fate or their own surrounding. In general, the analysis is provided to determine the attitude to Death and its «agents» in the outlook of North-West Europe. Parallels to the Celtic Epic tradition are made.